

Deprem Ardından Okula DönüŖte Katılımcı ve Kapsayıcı Sınıf Ortamları için Öğretmenlere Öneriler

4 Mart 2023

Okulların açıldığı 71 ilde depremin ardından eğitimin ikinci haftası tamamlandı. Yaşadığımız deprem süreci, okullar açılırken sosyal-duygusal desteğe ve dayanışmaya her zamankinden fazla odaklanmamıza yol açtı. Hâlen deprem bölgesinde bulunan öğrencilerin okulları henüz açılmadı ancak diğer illerdeki öğrenciler, öğretmenleri ve akranlarıyla okullarda buluştular. Bu öğrenciler arasında deprem bölgesinden göç eden çok sayıda öğrenci de bulunuyor. Deprem bölgesinden gelenler başta olmak üzere her öğrenci ve öğretmen içinde bulunduğumuz süreçten etkilendi, etkileniyor.

Afetler her öğrenciyi farklı düzey ve biçimde etkileyerek sınıf içindeki ihtiyaçları çeşitlendiriyor, afetten önce de var olan toplumsal eşitsizlikleri artırıyor. Bölgede devam eden artçı sarsıntılar da özellikle çevre illerdeki öğrencilerin okulda güvende hissetmesini zorlaştırıyor. Okula erişim ve devamlılığı etkileyen pek çok koşul ortaya çıkıyor. Okuldan uzak kalma dolayısıyla, özellikle ortaokul ve lise düzeyindeki çocuklar için okulu terk, çocuk işçiliği, çocuk yaşta, zorla ve erken evlilik riski artıyor. Öğrencilerin güvende hissetmesi için yoğun emek veren öğretmenlerin sosyal-duygusal destek sunma, farklı ihtiyaçları karşılama, etkili işbirlikleri kurma konularında destek ihtiyacı dikkat çekiyor.

Bu nota başlarken, SEÇBİR-Öğretmen Ağı işbirliğinde, 25 Şubat 2023 tarihinde düzenlediğimiz Deprem Ardından Okula Dönüş Yolunu Birlikte Yürümek adlı deneyim paylaşımı serisinin ilk buluşmasında aktarılan çeşitli deneyimlere yer veriyoruz. Deneyimlerini paylaşarak dayanışmaya ve birlikte çözümler geliştirmeye katkı sunan tüm öğretmenlere teşekkür ederiz.

Öğretmenlerin paylaşımları, deprem bölgesinden gelen ilköğrencilerinin sınıflarda daha hızlı bağ kurabildiklerini, ortaokul ve lise öğrencileri için bu sürecin daha uzun sürebildiğini gösteriyor. Akran desteği her yaşta çok etkili ancak diğer öğrenciler sınıfa yeni katılan arkadaşlarına yaklaşma konusunda kaygı yaşayabiliyor. Kimi öğretmenler ve veliler gibi, bazı öğrenciler de aşırı korumacı veya mesafeli davranabiliyor; önyargılı tutumlar veya ayrımcı söylemlerle karşılaşılabilir.

Akran etkileşiminde öğrencileri her yaşta desteklemeye ve birbirleriyle tanışmasını, eşitler ilişkisi kurmasını, sınıfın güven ve aidiyet hissedilen bir topluluk hâline gelmesini sağlamaya ihtiyaç duyuluyor. Deprem ardından okula dönüşte tanışmaya ilişkin önerilerimizi [ilk notumuzda](#) ve eğitim ortamlarında güvenli topluluk oluşturmaya ilişkin önerilerimizi [ikinci notumuzda](#) bulabilirsiniz.

Sınıfın güvenli bir topluluk hâline gelmesinin temel bir koşulu, öğrencilerin görüş geliştirebildiği ve görüşlerini etkin ifade edebildiği, katılımcı bir ortam kurulmasıdır.

Öğrencilerin, duygularının yanı sıra düşüncelerini de ifade etmesini, merak ettiklerini sormasını ve öğrenmesini, deprem sürecine ve dayanışmaya dair görüşlerini paylaşmasını ve bunun için bir araya gelmesini sağlayacak güvenli alanlara ihtiyaç duyuluyor.

“Sadece afet bölgesinden gelen çocuklarda değil, tüm çocuklarda ifade ihtiyacı var. Depremi (doğrudan) yaşamayan çocuklar da öğrenmek, bilmek ve düşündüklerini paylaşmak istiyor. Kademeye göre içerikler değişse de genel anlamda paylaşım ihtiyacı var.”
Okul psikolojik danışmanı, İstanbul

Çocukların katılım hakkı çoğu zaman geri planda kalabiliyor. Özellikle kriz zamanlarında bu hakkın gözetilmesi, olağan koşullardakinden daha da zorlaşabiliyor. Okulda müfredat odaklı bir yaklaşımın hakim olması da bu konuda engelleyici rol oynuyor. Bu nedenle üçüncü notumuzda, okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise kademelerinden tüm öğrencilerin deprem sürecine ve yaşadıklarına ilişkin görüşlerini ifade etmesine, yani katılım hakkının gerçekleşmesine odaklanıyoruz.

Öğrencilerin afet sürecine dair doğru bilgiye erişmesini, görüşlerini güvenli alanlarda ve etkin biçimde paylaşmasını sağlamak, katılım hakkının yaşama geçmesi ve okulun demokratik bir ortam hâline gelmesi için önemlidir çünkü **çocukların katılım hakkı gerçekleşmeden diğer haklarının gerçekleşmesi mümkün değildir.**

Sınıfın bunu mümkün kılan bir ortam olduğundan emin olmak için bir sonraki sayfada yer alan tablodaki temel soruları akılda tutabilirsiniz.

Öğrenci katılımı için temel sorular*

	Sorular	Notlar
Alan	Sınıfta öğrencilerin depreme veya diğer konulara dair görüşlerini ifade edebileceği kapsayıcı ve güvenli alanlar var mı? İsteyen her öğrenci katılabiliyor mu?	Bazı öğrenciler görüşlerini grup içinde, bazıları ise sizinle bire bir paylaşmak isteyebilir. Görüşünü belirtmemenin de bir katılım biçimi olabileceğini akılda tutabilirsiniz.
İfade	Bu alanlarda kendilerini istedikleri gibi ifade edebilecekleri araçlar var mı?	Öğrencilerin kendilerini sadece sözlü veya yazılı değil, çizim, müzik, drama, oyun gibi farklı araçlarla ifade edebildiğini hatırlayabilirsiniz.
Dinleyici	Kendilerini ifade ettiklerinde onları dinleyecek sorumlu bir kişi var mı? Öğrencileri gerçek anlamda ve dikkate alarak dinler mi?	Bu rol, öğretmen olarak size atfedilse de okul içinde belirlenecek farklı yetişkinlere sorumluluk verilebilir.
Etki	Öğrenciler görüş ve önerileriyle okul yaşamına etki edebiliyor mu? Kendi başlarına yürütecekleri girişimler destekleniyor mu? Talepleri varsa, bu konularda kendilerine geribildirim veriliyor mu?	Öğrencilerin sadece görüşlerini ifade etmesi değil, kararlara katılması, okul yaşamına etki etmesi önemli. Katılım sürecini ve sonuçlarını şeffaflıkla paylaşabilir, öğrencilerle birlikte üzerine düşünebilirsiniz.

*Tabloda yer alan sorular, Laura Lundy'nin geliştirdiği çocuk katılımı modeli temel alınarak hazırlanmıştır. Kaynak olarak, Lundy'nin 22 Kasım 2019 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi tarafından düzenlenen Çocuğun Katılım Hakkı: "Neredeyiz?" Sempozyumu'ndaki Çocuk Katılımını Anlamlı Kılma (Making Child Participation Meaningful) başlıklı konuşmasına [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Okulda çocuğun katılım hakkını hayata geçirmek için:

- öğrencilerin görüşlerini paylaşacakları güvenli alanlar yaratabilir;
- öğrencilere çeşitli ifade araçları sunabilir;
- yetişkinlerin, öğrencileri dinleme sorumluluğunu almasını sağlayabilir;
- öğrencilerin görüşlerini dikkate alarak okul yaşamına etki etmesini destekleyebilirsiniz.

Bu çerçeveden hareketle, depremin ardından sınıfta ve okulda çocuk katılımını güçlendirmeye yönelik çeşitli uygulama önerilerine [buradan](#) erişebilirsiniz. Bu tür uygulamaları yaparken **süreçleri yaşa ve gelişimsel düzeye uygun** tasarlayabilir, **çocuk güvenliğini** gözetebilir ve **hak temelli yaklaşımı** benimseyebilirsiniz. Böylece, tüm öğrencilerin birbirleriyle eşitler ilişkisi kuracağı, potansiyellerini ortaya koyabileceği ve yetkinliklerini geliştirebileceği katılım alanları yaratabilirsiniz.

Okul meclisi ve dilek-şikayet kutusu gibi mekanizmalar, öğretmenlerin kolaylaştırıcılığıyla yapılacak çeşitli uygulamalar ve öğrencilerin kendi geliştireceği araçlarla yollar da katılım alanları arasında yer alır. Tüm bu alanlar, öğrencilerin görüşleriyle okul yaşamına etki etmesini sağlayacak bir okul iklimini mümkün kılar.

Katılıma hazırlık, bilgi edinme, planlama, uygulama, kararlara katılma ve geribildirim gibi katılım sürecinin her aşamasında öğretmen desteğine ihtiyaç olabilir. Katılım öğrencilerin öğrendiği bir süreçtir. Yetişkinler de, çoğu kez çocuklar yerine düşünme ve yapma alışkanlığından kaçınma ile katılımı kolaylaştırma becerilerine ihtiyaç duyar. **Okulda çocuğun katılım hakkı hayata geçtiğinde öğrenciler dayanışma konusunda yetkinleşir, yaşadıkları sürecin nesnesi olmak yerine öznesi hâline gelir, böylece güçlenerek toplumsal dayanışma ve iyileşme sürecine öğretmenlerle beraber katkı sunabilir.**

Notu bitirirken, öğrencilerin yanı sıra öğretmenlerin de kendilerini ifade edebildikleri, özne olabildikleri, harekete geçebildikleri, katılımcı ve demokratik bir eğitim ortamının bulunmasının çok önemli olduğunu vurgulamak isteriz.

Dayanışmayla,

İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim
Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
(SEÇBİR)

İstanbul Bilgi Üniversitesi
Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları
Uygulama ve Araştırma Merkezi

<https://secbir.bilgi.org.tr>

